

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 24/2006 vp

Hallituksen esitys laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 14 päivänä maaliskuuta 2006 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 13/2006 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Asko Välimaa, oikeusministeriö
- apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen
- projektiavustaja Pasi Mustonen, ulkoasiainministeriö
- hallitusneuvos Timo Turkki, puolustusministeriö
- lakimies Virpi Kõlhi, sosiaali- ja terveysministeriö
- oikeusneuvos Riitta Suhonen, korkein oikeus

- hovioikeudenneuvos Aino Virkkunen, Helsingin hovioikeus
- presidentti Esko Oikarinen, Rovaniemen hovioikeus
- osastonjohtaja Antero Nuotto, Helsingin käräjäoikeus
- laamanni Juha-Matti Murto, Lahden käräjäoikeus
- presidentti Pekka Orasmaa, työtuomioistuin
- markkinaoikeustuomari Anne Ekblom-Wörlund, markkinaoikeus
- rikostarkastaja Sirpa Laakso, keskusrikospoliisi
- asianajaja Mika Savola, Suomen Asianajajaliitto
- johtaja Satu Kangas, Viestinnän Keskusliitto ry
- puheenjohtaja Jarkko Sipilä ja varapuheenjohtaja Susanna Reinboth, Oikeustoimittajat ry
- professori Antti Jokela
- professori Juha Lappalainen.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskeva lainsäädäntö uudistettavaksi kokonaisuudessaan. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa korvaisi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain, ja se olisi oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomio-

istuimissa sääntelevä yleislaki. Laki ei koskisi hallintolainkäyttöä.

Nykytilaan verrattuna julkisuus lisääntyisi erityisesti kirjallisina käytävissä oikeudenkäynneissä. Nykyistä vähäisempi osa oikeudenkäyntiasiakirjoista olisi suoraan lain nojalla salassa pidettäviä.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen ratkaisut olisivat aina julkisia, jollei tuomioistuin laissa säädettyjen edellytysten täytyessä määräisi ratkaisua joltakin osin salassa pidettäväksi. Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat olisivat tällöinkin julkisia. Yhteiskunnallisesti merkittävästä tai huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa herättäneestä asiasta olisi salassapitomääräyksen antamisesta huolimatta laadittava julkinen seloste, joka sisältäisi pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista.

Oikeudenkäynnin perustietojen eli niin sanottujen diaaritietojen julkisuutta ehdotetaan lisättäväksi. Merkitystä ei olisi sillä, onko tieto merkitty diaariin vai ei. Samalla kuitenkin laajennettaisiin mahdollisuuksia salata asianosaisten henkilöllisyys. Jatkossa rikosasian asianomistajan lisäksi myös turvapaikanhakijan henkilöllisyys voitaisiin jättää antamatta, jos tiedon antaminen vaarantaisi turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

Yleisöltä suljetun suullisen käsittelyn edellytykset olisivat aina harkinnanvaraisia. Ehdotetussa laissa olisi kattavat säännökset niistä edel-

lytyksistä, joiden täytyessä suullinen käsittely voitaisiin toimittaa yleisön läsnä olematta. Ehdotettuun lakiin sisältyisivät myös täsmälliset edellytykset sille, milloin suullisen käsittelyn taltiointi esimerkiksi kuvaamalla olisi mahdollista. Oikeudenkäynnin julkisuutta voitaisiin rajoittaa myös todistajan suojelemiseksi.

Ehdotettuun lakiin sisältyisivät säännökset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia ratkaisuja tehtäessä noudatettavasta menettelystä. Julkisuutta koskevat ratkaisut olisivat aina lainkäyttöraatkaisuja. Laissa säädettäisiin asianosaisten ja muiden kuulemisesta julkisuutta koskevia ratkaisuja tehtäessä, väliaikaismääräyksen antamisesta, asian uudelleen käsittelemisestä ja muutoksenhausta.

Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset laeiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kumoamisesta ja yhdeksän muun lain muuttamisesta.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Hallituksen esityksen perusratkaisut

Oikeudenkäyntien julkisuus on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeisistä takeista, mitä osoittaa sekin, että käsittelyn julkisuus mainitaan erikseen perustuslain 21 §:ssä. Siksi demokraattisen oikeusvaltion toimivuuden kannalta on olennaisen tärkeää, että lainsäädäntö myös tältä osin on ajanmukainen ja toimiva.

Oikeudenkäynnin julkisuutta nykyisin koskeva laki on säädetty vuonna 1984. Tuon ajankoh-

dan jälkeen Suomi on mm. liittynyt Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen. Niin ikään sen jälkeen on toteutettu perustuslakiuudistus ja olennaisena osana sitä perusoikeuksia koskevien säännösten nykyaikaistaminen. Kahdenkymmenen vuoden aikana myös tiedotusvälineiden kiinnostus lainkäyttötoimintaa kohtaan on lisääntynyt. Näiden oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan sääntelyn toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten lisäksi on voitu todeta, että nykyinen oikeudenkäynnin julkisuudesta annettu laki — ja etenkin sen suhde viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (621/1999, jäljempänä *julkisuuslaki*) — on osoittautunut vaikeatulkintaiseksi. Näin ollen lainsäädäntö kaipaa jo sinänsä selkeyttämistä.

Hallituksen esityksen perustelujen (s. 15 s.) mukaan lakiehdotusten tavoitteena on lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta yleen-

sä. Niin ikään ehdotuksilla pyritään parantamaan tuomioistuinten mahdollisuuksia ottaa aikaisempaa monipuolisemmin ja joustavammin huomioon yhtäältä oikeudenkäyntien lähtökohtainen julkisuus ja toisaalta yksityiselämän suoja, mutta lisäksi myös muut julkisuuden käytännön toteutumiseen vaikuttavat seikat. Hallituksen esityksessä on päädytty siihen, että oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskeva sääntely erotetaan vastaavasta hallintotuomioistuimia koskevasta sääntelystä. Ratkaisua voidaan pitää perusteltuna sikäli, että hallintotuomioistuimissa julkisuus toteutuu korostetusti asiakirjajulkisuutena, kun taas yleisissä tuomioistuimissa suullisen käsittelyn julkisuudella on vakiintuneesti ollut merkittävä asema (ks. myös LaVL 14/1998 vp, s. 4/II). Toisaalta näiden kahden tuomioistuinlinjan välillä on paitsi yleisöjulkisuuden myös asianosaisjulkisuuden toteutumisessa käsiteltävien asioiden laadustakin johtuvia eroja. Näistä syistä valiokunta hyväksyy esityksessä valitun perusratkaisun. Samalla se kuitenkin korostaa, että kahden erillisen lain säätäminen ei saa johtaa siihen, että myös julkisuusasioissa noudatettavat toimintakulttuurit olennaisesti eriytyvät toisistaan. Tämän vuoksi oikeusministeriön tulee lakivaliokunnan mielestä molempien uusien lakien voimaantulon yhteydessä järjestettävässä koulutuksessa voimakkaasti painottaa toteutettavien lainsäädäntöuudistusten julkisuusmyönteistä lähtökohtaa.

Ehdotettu laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa perustuu sisäiseltä systematiikaltaan eriteltyyn ja harkittuun näemykseen oikeudenkäynnin julkisuuden eri ulottuvuuksista. Tällaisia osa-alueita laissa hahmotetaan neljä: 1) oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus, 2) oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus, 3) suullisen käsittelyn julkisuus ja 4) tuomioistuimen ratkaisun julkisuus. Tällaisen jaottelun varaan laadittu lakiehdotus merkitsee valiokunnan arvion mukaan sääntelyn huomattavaa selkeytymistä nykytilaan verrattuna. Lakiehdotuksessa on myös pyritty jättämään tuomioistuimille nykyistä enemmän harkintavaltaa julkisuutta koskevien ratkaisujen tekemises-

sä. Tätäkin lähtökohtaa valiokunta pitää onnistuneena, koska tällaista liikkumavaraa käyttämällä voitaneen useimmissa tapauksissa sopivalla tavalla sovittaa yhteen oikeudenkäynnin lähtökohtainen julkisuus ja toisaalta sen rajoittamista vaativien muiden etujen suoja. Myönteistä on myös se, että ehdotettu laki sisältää yksityiskohtaiset menettelysäännökset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien kysymysten käsittelystä, mikä valiokunnan käsityksen mukaan on osaltaan omiaan myötävaikuttamaan lain sujuvaan soveltamiseen.

Lain vaikutus tiedotusvälineiden toimintaan

Oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu — nimenomaan suullisen käsittelyn julkisuuden osalta — käytännössä hyvin pitkälti joukkotiedotusvälineiden kautta. Jotta tiedotusvälineet voivat asianmukaisesti välittää luotettavaa tietoa lainkäyttötoiminnasta, tulee oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa lainsäädännössä myös pyrkiä luomaan edellytyksiä niiden työlle.

Lakivaliokunnan arvion mukaan hallituksen esitykseen sisältyvä 1. lakiehdotus on onnistunut myös tässä suhteessa. Esimerkiksi oikeudenkäynnin perustietojen julkisuutta koskeva sääntely parantaa tiedotusvälineiden mahdollisuuksia seurata vireillä olevia asioita ja niiden etenemistä. Niin ikään nykyistä oikeustilaa selkeyttävät yksityiskohtaiset säännökset siitä, missä tilanteissa ja millaisin edellytyksin suullisen käsittelyn taltiointi on sallittua. Erityisen myönteisenä valiokunta pitää uutta säännöstä julkisen selosteen laatimisesta. Jos tuomioistuin määrää ratkaisun salassa pidettäväksi, sen tulee kuitenkin laatia ratkaisusta julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Valiokunnan mielestä oikeusministeriön tulee lain voimaantulon yhteydessä järjestettävässä koulutuksessa rohkaista tuomioistuimia tämän uuden välineen käyttämiseen, koska sen avulla voidaan saada julkisuuteen perustietoa mm. sellaisten rikosasioiden käsittelystä, jotka muutoin ovat tyyppiltään lähtökohtaisesti salassa pidettäviä.

Nyt ehdotettuun lakiin sisältyvällä sääntelyllä ei voida luonnollisestikaan ratkaista kaikkia niitä ongelmia, joita yksittäisten salassapito-intressien ja julkisuusperiaatteen välille syntyy ja jotka väistämättä heijastuvat tietynlaisena jännitteenä myös tuomioistuinten ja tiedotusvälineiden suhteisiin. Tämän vuoksi valiokunta tähdentää sitä hallituksen esityksen perusteluissa (s. 10/I) todettua seikkaa, että myöskään uudella lailla ei puututa oikeuteen julkaista oikeudenkäyntiaineistoa tiedotusvälineissä. Tähän liittyviä kysymyksiä on arvioitava muun lainsäädännön sekä tiedotusvälineiden piirissä kehitetyn itsesääntelynormiston avulla.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

2 §. Lain soveltamisala. Pykälän 1 momentin mukaan lakia sovelletaan valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, hovioikeudessa, kärjäoikeudessa ja sota-oikeudessa. Pykälän 2 momentin mukaan lakia sovelletaan myös niihin työtuomioistuimissa ja markkinaoikeudessa käsiteltäviin asioihin, joihin ei sovelleta hallintolainkäyttölakia (586/1996).

Hallintolainkäyttölakia sovelletaan työtuomioistuimissa ainoastaan työtuomioistuimesta annetun lain (646/1974) 1 §:n 3 momentin mukaisissa valitusasioissa. Näissäkin hallintolainkäyttölakia noudatetaan mainitun lain 37 a §:n mukaan vain siltä osin kuin kyse on valituskirjelmää, valitusasian käsittelyä ja selvittämistä sekä oikeudenkäyntikuluja koskevasta sääntelystä. Muilta osin noudatetaan työtuomioistuimesta annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Valiokunnan saaman tiedon mukaan lain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuja valitusasioita ei juuri ole esiintynyt. Tämän vuoksi ei myöskään ole tarvetta rajata nyt ehdotetun lain soveltamisalaa työtuomioistuimen osalta vain niihin asioihin, joissa se ei sovelleta hallintolainkäyttölakia. Vastaavasti lakivaliokunta ehdottaa oikeudenkäynnin julkisuutta hallintotuomioistuimissa koskevassa mietinnössään (LaVM

25/2006 vp), että kyseistä lakia ei sovelleta työtuomioistuimeen. Vain yhden oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan lain noudattaminen kaikissa työtuomioistuimen käsiteltävissä asioissa on omiaan selkeyttämään sääntelyä ja helpottamaan ratkaisutoimintaa.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta ehdottaa lain soveltamisalaa koskevan sääntelyn muuttamista siten, että 1 momenttiin lisätään maininta työtuomioistuimesta ja että viittaus tähän erityistuomioistuimeen vastaavasti poistetaan 2 momentista.

4 §. Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus. Pykälän mukaan oikeudenkäynnin perustietoina julkisia ovat mm. tiedot asianosaisen henkilöllisyydestä. Ehdotetussa muodossaan säännös viittaa "henkilöllisyys"-termin vuoksi korostetusti vain luonnollisiin henkilöihin. Koska asianosaisena on usein myös oikeushenkilö, valiokunta ehdottaa, että säännöksessä käytetään "henkilöllisyyden" sijasta ilmaisua "asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot".

8 §. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta. Pykälässä on säännökset siitä, milloin erilaiset oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi. Sen 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuimelle rikosasiassa toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi asiaa ensimmäisessä oikeusasteessa käsiteltäessä, kun asia on ollut esillä suullisessa käsittelyssä tai, jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, kun annetaan ratkaisu pääasiassa.

Viime vuoden lokakuun alusta tuli voimaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) uusi 5 a luku, johon sisältyvät säännökset asian ratkaisemisesta pääkäsittelyä toimittamatta. Tässä kirjallisessa menettelyssä voidaan vastaajan suostumuksella ratkaista tunnus-tettuja tekoja, joista ei syytteessä kuvattujen seikkojen vallitessa ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Rangaistukseksi saa tällöin tuomita enintään yhdeksän kuukautta vankeutta. Uuden menettelyn soveltaminen voi näin ollen muodostua varsin laajaksi. Etenkin tähän nähden olisi

oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutuksen kannalta epätydyttävää, jos oikeudenkäyntiasiakirjat näissä asioissa tulisivat julkisiksi pääsääntöisesti vasta annettaessa ratkaisu pääasiassa. Valiokunnan mielestä asiakirjajulkisuuden tulee toteutua kirjallisessa menettelyssä jo siitä ajankohdasta lähtien, kun vastaajan suostumus asian ratkaisemiseen tässä menettelyssä on saapunut käräjäoikeudelle.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momenttiin lisätään kirjallisessa menettelyssä esitettäviä asiakirjoja koskeva uusi 2 kohta. Tällöin hallituksen esityksen mukaiset 2—5 kohta siirtyvät momentin 3—6 kohdaksi. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että kohtien keskinäisen suhteen selventämiseksi 1 kohtaan otetaan viittaus uuteen 2 kohtaan.

Pykälän 2 momentissa annetaan tuomioistuimelle mahdollisuus tietyin edellytyksin määrätä, että tuomioistuimelle rikosasiassa toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi 1 momentissa säädettyä aikaisemmin. Koska myös valiokunnan ehdottama 1 momentin uusi 2 kohta koskee rikosasioita, on tässä momentissa olevaa viittausta täydennettävä.

Valiokunnan 1 momenttiin lisättäväksi ehdotaman uuden 2 kohdan vuoksi on 3 momentissa olevaa viittaussäännöstä vastaavasti tarkistettava.

9 §. Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja. Pykälän 1 momentti sisältää luettelon niistä perusteista, joilla oikeudenkäyntiasiakirjan sisältämät tiedot ovat suoraan lain nojalla salassa pidettäviä. Sen 4 kohdan mukaan salassa pidettäviä ovat tiedot rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikosentekijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvityksestä tai rikosrekisteristä.

Viime vuoden lokakuun alussa tuli voimaan vankeuslainsäädännön kokonaisuudistus, jonka yhteydessä säädettiin myös laki pitkäaikaissankien vapauttamismenettelystä. Sen mukaisesti elinkautiseen vankeuteen tai koko rangaistuk-

sen rangaistuslaitoksessa suorittamaan määrätyn ehdonalaista vapauttamista koskeva asia käsitellään Helsingin hovioikeudessa, jossa se tulee vireille vangin hakemuksella. Tästä hakemuksesta Rikosseuraamusviraston on annettava lausunto hovioikeudelle. Lausunnossaan Rikosseuraamusviraston on todettava, puoltaako vai vastustaako se vapauttamista ja onko vanki määrättävä rikoslain 2 c luvussa tarkoitettuun valvottuun koevapauteen. Rikoslain 2 c luvun 12 §:ssä tarkoitettua koko rangaistusajan vankilassa suorittamisen uutta käsittelyä varten Helsingin hovioikeuden on myös pyydyttävä lausunto siitä, onko koko rangaistusaikaa suoritettavaa enää pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Tämä lausunto ei edellytä uutta mielentilatutkimusta vaan lausuntoa niistä seikoista, joiden perusteella tuomittua on aikanaan pidetty vaarallisena.

Valiokunnan mielestä pitkäaikaissankien vapauttamiseen liittyvät lausunnot ovat luonteeltaan sellaisia, että ne on tarpeen säätää pidettäväksi salassa suoraan lain nojalla. Siksi valiokunta ehdottaa, että kohtaan lisätään niitä koskeva maininta.

Uuden vankeuslain (767/2005) myötä vankeinhoidon yhdeksi keskeiseksi välineeksi tuli rangaistusajan suunnitelman laatiminen jokaiselle vangille. Tämä asiakirja sisältää vankeuslain 4 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Koska nämä asiakirjat tullevat käytännössä suhteellisen harvoin esille yleisissä tuomioistuimissa, niitä ei ehdoteta mainittavaksi pykälässä erikseen. Valiokunta viittaa tässä yhteydessä kuitenkin oikeudenkäynnin julkisuutta hallintotuomioistuimissa koskevaan mietintöön (LaVM 25/2006 vp) sisältyvään ehdotukseensa, jonka mukaan julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 27 kohdassa olevaa luetteloa täydennetään sisällyttämällä siihen myös mainitut asiakirjat. Tällöin yleiset tuomioistuimet voivat

tarvittaessa antaa niitä koskevan salassapitomääräyksen nyt esillä olevan lain 10 §:n nojalla.

13 §. Asiakirjan antamistavat. Pykälässä säädetään erilaisista mahdollisuuksista saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta. Sen 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi erityissäännös, jonka mukaan videotallenteista ja niihin rinnastettavista kuva- ja äänitallenteista tieto voidaan antaa vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tiedon antaminen muulla tavoin voisi loukata tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojaa.

Hallituksen esityksen perustelujen (s. 49/II) mukaan säännös on tarkoitettu koskemaan sekä tuomioistuimen istutuskäsittelystä tekemiä tallenteita että tuomioistuimelle todisteina toimittuja videotallenteita. Perustelujen mukaan tällaiset tallenteet ovat niissä esiintyvien henkilöiden yksityisyyden ja persoonallisuuden suojan kannalta erittäin merkittäviä. Aineiston väärinkäyttämisen mahdollisuus ja sen seurausten laajakantoisuus huomioon ottaen kyseisen aineiston luovuttamisen tuomioistuimen ulkopuolelle katsotaan esityksessä sen vuoksi "epäilemättä" johtavan yksityisyyden ja persoonallisuuden suojan loukkauksiin.

Lakivaliokunta pitää säännösehdotuksen perusteluista ilmi käyvää huolta aiheellisena varsinkin, kun säännöksessä tarkoitettuja tallenteita on myös käytännössä levitetty julkisuudessa. Valiokunta pitää säännöstä sen tarkoitukseen nähden kuitenkin tarpeettoman ehdottomana. Periaatteessa jokaista videotallennetta tai siihen rinnastettavaa kuva- ja äänitallennetta voidaan sinänsä pitää jo luonteeltaan sellaisena, että se ainakin tietyllä tavalla käytettynä voi loukata tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojaa. Yksityisyyden suojan kannalta ongelmallisia saattavat olla esimerkiksi oikeudenkäyntiaineistoon liitetyt videotallenteet rikoksesta epäillyn kuulusteluista, mikä johtuu jo yksistään kuulustelutilanteen luonteesta ja kuulusteltavan asemasta siinä. Toisaalta yksityisyyden suojaa loukkaavalla tavalla on mahdollista käyttää myös tuomioistuimen itsensä oikeudenkäynnistä tekemiä tallenteita.

Valiokunta pitääkin tarpeellisena, että jo säännöksen sanamuodossa tuomioistuinta ohjataan kiinnittämään ehdotettua enemmän huomiota tallenteen sisältöön. Valiokunnan ehdotuksen mukaan momentissa tarkoitettu tallenne luovutetaan vain tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tuomioistuimella tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Tällöin siis edellytetään, että tuomioistuin ennen tallenteen julkisuutta koskevaa ratkaisua tekee asiassa erityisesti tallenteen sisällön huomioon ottavan arvion niistä seurauksista, joihin kopion luovuttaminen voi johtaa. Toisaalta on korostettava sitä, että vaikka tuomioistuin luovuttaisikin tallenteesta kopion, siitä ei vielä sinällään seuraa oikeutta saatua tallenteen sisältö esimerkiksi joukkotiedotusvälineen avulla yleisön saataviin. Tätä kysymystä on arvioitava muun lainsäädännön ja tiedotusvälineiden itsesääntelynormiston avulla.

25 §. Julkinen seloste. Pykälän mukaan salassa pidettäväksi määrättävästä ratkaisusta on laadittava julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteista.

Hallituksen esityksen perustelujen (s. 67/I) mukaan säännöksellä pyritään siihen, että julkisten ja salassa pidettävien ratkaisujen lisäksi on välimuoto, jossa otetaan huomioon oikeudenkäynnin ja ratkaisun julkisuuden vaatimukset, mutta myös asianosaisten ja sivullisten yksityiselämää koskevan suojan tarpeet. Kuten perusteluissa (s. 67/II) todetaan, käytännössä selosteen laatiminen tulee kyseeseen rikosasioissa.

Lakivaliokunta pitää ehdotusta perusteltuna. Tällaisen uuden välineen avulla voidaan julkisuuteen antaa ainakin joitain tietoja myös silloin, kun rikos sinänsä on tyypiltään sellainen, että siihen liittyvät asiakirjat yleensäkin ovat salassa pidettäviä. Tällöin voidaan saada tietoa yksittäisten oikeustapausten luonteesta ja tehdä esimerkiksi päätelmiä kulloisenkin rangaistuk-

sen määrittämiseen johtaneista syistä. Samalla valiokunta on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että myös salassa pidettävien ratkaisujen välillä on eroja, jotka on perusteltua ottaa huomioon julkista selostetta laadittaessa. Valiokunnan mielestä asianomistajan yksityisyyden suojaan on kiinnitettävä erityistä huomiota silloin, kun kyse on erityisen arkaluonteisesta henkilön yksityiselämään liittyvästä rikoksesta. Tällaisia ovat tyypillisesti seksuaalirikokset. Näissä voidaan myös ehdotetun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan asianomistajan henkilöllisyys määrätä pidettäväksi salassa.

Edellä esitetyistä syistä valiokunta ehdottaa, että pykälään otetaan erityissäännös tällaisia rikoksia koskevasta julkisesta selosteesta. Sen mukaan julkinen seloste on erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta koskevassa asiassa myös julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu. Kun julkinen seloste on tavallisesti annettava samanaikaisesti varsinaisen ratkaisun kanssa, ehdotettu säännös mahdollistaa muun muassa sen, että siinä tarkoitetuissa poikkeustapauksissa selosteen julkistamista lykätään myöhempään ajankohtaan tai että useita eri tapauksia koskevia selosteita kootaan julkistettaviksi yhtäikaa. Viimeksi mainituin tavoin voidaan pyrkiä turvaamaan se, että ratkaisut eivät ole yhdistettävissä tiettyihin juttuihin niin helposti kuin annettaessa seloste julkisuuteen välittömästi ratkaisun yhteydessä. Tällainen menettely saattaa olla tarpeen etenkin laadittaessa julkisia selosteita alaikäisiin kohdistuneista seksuaalirikoksista.

28 §. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu. Pykälässä säädetään siitä, missä vaiheessa oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia eri ratkaisuja voidaan tehdä, samoin kuin siitä, milloin ratkaisu on tehtävä kirjallisesti. Ehdotetusta pykälästä ei — kuten ei muualtakaan laista — kuitenkaan ilmene, mihin oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva kirjallinen ratkaisu merkitään. Lakivaliokunnan mielestä tästä on tarpeen säätää erikseen erityisesti sen vuoksi, että tällaista ratkaisua ei aina ole tarkoituksenmukaista merkitä kyseisen asian pöytäkirjaan.

Edellä esitetyistä syistä valiokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi säännöksen, jonka mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva kirjallinen ratkaisu merkitään joko kyseisen asian pöytäkirjaan tai siitä laaditaan erillinen asiakirja. Säännös koskee oikeudenkäynnin perustietojen antamista, suullisen käsittelyn julkisuutta ja oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevia ratkaisuja. Lakiteknisesti säännös sopii sijoitettavaksi pykälän 4 momenttiin. Siinä se on puolestaan sijoitettava momentin toiseksi virkkeeksi, koska ensimmäinen virke kattaa oikeudenkäynnin julkisuuden kaikki neljä ulottuvuutta ja myös suullisesti annettavat ratkaisut.

32 §. Uudelleen käsittely. Pykälässä säädetään niistä edellytyksistä, joilla tuomioistuim voi ratkaista uudelleen oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan asian. Käytännössä säännöstä sovelletaan lähinnä oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta ratkaistaessa. Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota siihen, että tuomioistuimen tehdessä uuden ratkaisun sen tulee huolehtia muutoksenhakumahdollisuuden turvaamisesta. Tämä edellyttää, että tuomioistuim oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 8 §:n 3 momentissa ja 14 §:ssä säädetyin tavoin hyvissä ajoin ennen asian ratkaisemista ilmoittaa muutoksenhakuun oikeutetuille päätöksen antamispäivän.

34 §. Rangaistussäännökset. Pykälä sisältää viittaussäännöksen rikoslain säännöksiin, joita sovelletaan, jos joku rikkoo laissa säädetyin tai sen nojalla määrätyn asiakirjan salassapitoa koskevan velvollisuuden tai tätä yleisemmän, tiettyyn käsittelyyn tai tilanteeseen liittyvän salassapitovelvollisuuden. Rangaistus voidaan tuomita rikoslain mukaan mm. silloin, kun joku rikkoo 23 §:n säännöstä tuomioistuimen neuvottelun salassapitamisesta. Kuten 23 §:n perusteluista (s. 64/II) ilmenee, salassapitovelvollisuus koskee kaikkia henkilöitä, jotka ovat osallistuneet tuomioistuimen neuvotteluun tai olleet siinä läsnä. Koska tällainen velvollisuus ei näin ollen ole sidottu tiettyyn asiakirjaan vaan on yleensä tuomioistuimen neuvottelun sisältöä koskeva, valiokunta on siirtänyt viittauksen

23 §:ään tällaista yleisempää salassapitovelvollisuutta koskevaan yhteyteen.

7. Laki yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta

100 §. Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustarkoituksiin. Pykälässä säädetään yritys-saneerausasioita koskevien, salassa pidettäviksi määrättyjen oikeudenkäyntiasiakirjojen antamisesta tutkimustarkoituksiin. Pykälän mukaan tuomioistuimissa, jossa asia on ollut vireillä, voi salassapitomääräyksen estämättä antaa luvan tietojen saamiseen asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten. Tällöin tulee kuitenkin olla ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että viittaus nykyisin voimassa olevaan oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin (945/1984) korvataan viittauksella ehdotettuun uuteen lakiin. Valiokunnan mielestä tällainen menettely johtaisi kuitenkin siihen, että kumottavan lain aikana salassa pidettäviksi määrättyjä oikeudenkäyntiasiakirjoja ei enää voitaisi antaa

tutkimustarkoituksiin. Koska tätä ei ole tarkoitettu, valiokunta ehdottaa, että uuden lain lisäksi pykälässä säilytetään myös viittaus vanhaan lakiin.

8. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta

81 §. Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustarkoituksiin. Edellä 7. lakiehdotuksen kohdalla esittämillään perusteilla valiokunta ehdottaa, että nyt esillä olevaa lakiehdotusta muutetaan vastaavalla tavalla kuin sanottua lakiehdotusta.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 2.—6. ja 9.—11. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja

että 1., 7. ja 8. lakiehdotus hyväksytään muutettuina seuraavasti:

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §
(Kuten HE)

2 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, hovioikeudessa, käräjäoikeudessa, työtuomioistuimissa ja sota-oikeudessa.

Tätä lakia sovelletaan myös niihin (*poist.*) markkinaoikeudessa käsiteltäviin asioihin, joihin ei sovelleta hallintolainkäyttölakia (586/1996).

(3 mom. kuten HE)

3 §
(Kuten HE)

2 luku

Tiedot oikeudenkäynnistä

4 §

Tiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta (*poist.*), asian yksilöidystä laadusta, asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta *samoin kuin asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot* ovat julkisia. Tuomioistuin voi kuitenkin 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa määrätä pidettäväksi salassa tiedon asianomistajan tai turvapaikanhakijan henkilöllisyydestä.

5 ja 6 §
(Kuten HE)

3 luku

Oikeudenkäyntiasiakirjat

7 §
(Kuten HE)

8 §

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta

Jollei tässä laissa säädetä tai sen nojalla määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta, oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi seuraavasti:

1) tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja *muussa kuin 2 kohdassa tarkoitetussa rikosasiassa* asiaa ensimmäisessä oikeusasteessa käsiteltäessä, kun asia on ollut esillä suul-

lisessa käsittelyssä tai, jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, kun annetaan ratkaisu pääasiassa;

2) *oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja, kun vastaajan suostumus asian ratkaisemiseen sanotussa menettelyssä on saapunut käräjäoikeudelle; (Uusi)*

(3—6 kohta kuten HE:n 2—5 kohta)

Tuomioistuin voi määrätä, että 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi momentissa säädettyä aikaisemmin, jos on ilmeistä, että julkiseksi tuleminen ei aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä, taikka jos julkiseksi tulemiselle on painava syy.

Tuomioistuin voi määrätä, että 1 momentin 3 tai 6 kohdassa tarkoitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi momentissa säädettyä myöhemmin, kuitenkin viimeistään asian suullisessa käsittelyssä tai, jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, viimeistään, kun annetaan ratkaisu pääasiassa. Edellytyksenä on, että oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen julkiseksi tuomioistuimen määräämää aikaisemmin:

(1 ja 2 kohta kuten HE)

9 §

Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja

Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:

(1—3 kohta kuten HE)

4) tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksenteijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvityksestä, *pitkäaikaissankien vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta* tai rikosrekisteristä;

(5 ja 6 kohta kuten HE)

(2 ja 3 mom. kuten HE)

10—12 §
(Kuten HE)

13 §

Asiakirjan antamistavat

(1 mom. kuten HE)

Videotallenteesta tai siihen rinnastettavasta muusta kuva- ja äänitallenteesta tieto voidaan kuitenkin antaa vain *luovuttamalla* tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos *tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen.*

4 luku

Suullinen käsittely

14—21 §
(Kuten HE)

5 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

22—24 §
(Kuten HE)

25 §

Julkinen seloste

Edellä 24 §:n 1 momentin nojalla salassa pidettäväksi määrätystä ratkaisusta on laadittava julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista. *Erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta kos-*

keva julkinen seloste on myös julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu.

26 ja 27 §
(Kuten HE)

6 luku

Menettelysäännökset

28 §

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu

(1—3 mom. kuten HE)

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu on perusteltava. *Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva kirjallinen ratkaisu otetaan pöytäkirjaan tai siitä laaditaan erillinen asiakirja.*

29—33 §
(Kuten HE)

7 luku

Erinäiset säännökset

34 §

Rangaistussäännökset

Rangaistus 9 (*poist.*) §:ssä säädetyn taikka 10 tai 24 §:n nojalla määrätyn asiakirjan salassa pitämistä koskevan velvollisuuden sekä 18 tai 23 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan.

35 §
(Kuten HE)

7.

Laki**yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yrityksen saneerauksesta 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (47/1993) 100 §:n 1 momentti seuraavasti:

100 §

*Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustar-
koituksiin*

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on *oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) tai oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (/)* nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuin, jossa asia on ol-

lut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

8.

Laki**yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/1993) 81 §:n 1 momentti seuraavasti:

81 §

*Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustar-
koituksiin*

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on *oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) tai oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (/)* nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuin, jossa asia on ol-

lut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

LaVM 24/2006 vp — HE 13/2006 vp

Helsingissä 16 päivänä tammikuuta 2007

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Tuija Brax /vihr	Lyly Rajala /kok
vpj.	Susanna Rahkonen /sd	Jukka Roos /sd
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Tero Rönni /sd (osittain)
	Leena Harkimo /kok	Petri Salo /kok
	Lasse Hautala /kesk	Pertti Salovaara /kesk
	Anne Holmlund /kok	Minna Sirnö /vas
	Petri Neittaanmäki /kesk	Timo Soini /ps
	Heli Paasio /sd	Astrid Thors /r.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Risto Eerola.